

در بحث مالیت داشتن ارزشهای دیجیتال به انواع مختلف آن، گفتیم برای نفی مالیت شرعی این ارزشها از دو طریق می توان استدلال کرد. طریق اول این بود که مابشرتا با توجه به خصوصیات ارزش دیجیتال و با ملاحظه عناصر دخیل در حقیقت مالیت به این نتیجه می رسیم که مال مقبول عند الشارع نیستند، یا لااقل این که امضاء شارع نسبت به آنها احراز نمی شود

راه دوم این است که از راه نفی نقد بودن، برسیم به این که مال نیستند.

طریق دوم برای نفی مال بودن ارزشهای دیجیتال

تقریب راه دوم این است که مال بودن ارزشهای دیجیتال متوقف بر این است که به عنوان پول و نقد مورد تداول عقلاء قرار بگیرد و چون این حالت فعلا در این ارزشها وجود ندارد، کشف می کنیم که مالیت هم ندارند. پس این وجه در قالب یک قیاس استثنائی قرار می گیرد که «لو کان مالا لکان نقدا و حیث لایکون نقدا فلا یکون مالا».

تمامیت این تقریب متوقف بر بیان وجه ملازمه و ایضا متوقف بر وجه بطلان لازم است.

اما وجه اثبات ملازمه، این است که با توجه به این که ارزشهای دیجیتال، منفعت ذاتی و ارزش مصرفی ندارند و نفاستی هم ندارند که مثل جواهر ثمینه به عنوان تزیین مورد استفاده قرار بگیرند، پس اگر منفعتی داشته باشند، آن منفعت این است که وسیله تبادل اشیاء قرار بگیرند و به عنوان پول از آنها استفاده شود. پس تنها منفعتی که در مورد آنها مورد تصور است، منفعت ثمنیت و نقدیت است.

اما وجه بطلان لازم (نقد بودن ارزشهای دیجیتال)، متوقف بر ملاحظه خصوصیات پول و نقد است تا با توجه به آن خصوصیات، ببینیم آیا این خصوصیات در مورد ارزشهای دیجیتال وجود دارد یا نه. سابقا بیان شد که در علم اقتصاد، وظائف و خصوصیات برای پول بیان شده است، عمده این خصوصیات چهار خصوصیت بود: ۱- معیار ارزش سنجی کالاها بودن، ۲- وسیله مبادله کالاها بودن به جای مبادله کالا به کالا، ۳- ذخیره ارزش بودن کالاها چون با حفظ خود کالاها ارزش آنها حفظ نمیشد و در معرض تلف بود، ۴- و تامین کردن مطالبات موجه و مهلت دار.

پول و نقد چیزی است که توانایی ایفاء این وظائف چهارگانه را داشته باشد، و ارز دیجیتال اگر بتواند این خصوصیات را ایفاء کند می تواند نقد و پول حساب شود. البته این که آیا اگر چیزی بخواهد پول باشد شرط دیگری هم دارد یا نه، محل خلاف است. برخی گفته اند غیراز این که وسیله مبادله کالاها قرار می گیرد باید دارای ثبات ارزش باشد و ثبات نسبی در ارزش داشته باشد، والا اگر چیزی وسیله مبادله باشد و هر روز قیمت آن عوض شود، چنین شیئی که در معرض تزلزل و تغییر قیمت است، نمی تواند وظائف چهارگانه را ایفاء کند و حد اقل خصوصیت سوم (ذخیره ارزش) را نمیتواند داشته باشد. البته فی الجمله تغییراتی در ارزش هر پول ایجاد می شود مثل شرایط جنگ و امثال ذلک، اما بحث در حالات و شرایط عادی است. وجه اعتبار این خصوصیت پنجم برای پول این است که پول بودن، احتیاج به رغبت عقلانی به شیء به عنوان پول دارد، و اگر چیزی ثبات نسبی نداشته باشد عقلاء به آن رغبتی نخواهند داشت تا کالای خود را به آن تبدیل کند بلکه سراغ غمله های دیگر میروند که ارزش ثابت دارند.

با ملاحظه ارز دیجیتال، می یابیم که ارزهای دیجیتال و بیت کوین این خصوصیات را ندارند و به حدی نرسیده اند که معیار ارزش کالاها باشند، بلکه برای تعیین قیمت خود این ارزها، از دلار و پول های رایج متداول استفاده می کنند. این که نادرا به عنوان وسیله تبادل کالاها استفاده شود، مهم نیست و مهم وسیله عام تبادل بودن است؛ چون ظرف اعتبار آن، بازار جهانی است نه کشور خاص پس باید وسیله تبادل کالا در بازار جهانی قرار گیرد. برخلاف اسکناس که لازم نیست ریال ایران در همه کشورها وسیله تبادل باشد؛ چون ظرف اعتبار آن، همین کشوری است که پول در آن چاپ شده، اما ارز دیجیتال محدود به کشور خاصی نبود و ظرف اعتبار آن کل جهان بود، لذا باید به لحاظ ظرف اعتبار، خصوصیت پول را داشته باشد.

همچنین خصوصیت آخر پول که داشتن ثبات نسبی قیمت است، برخی بر آن تکیه کرده اند؛ چون قیمت بیت کوین از ابتداء تاکنون همچنان در حال تغییر است، اولین نرخ مبادله نرخ بیت کوین در اکتبر ۲۰۰۹ درسایت مربوط به این امر ثبت شده و قیمت هر بیت کوین در آن زمان ۱ دلار بود^۱، درابتدای سال ۲۰۱۱ کمتر از ثلث دلار قیمت داشت بعد در همان سال قیمتش به ۳۲ دلار رسید دوباره در همان سال به ۲ دلار رسید، درنصف دوم سال ۲۰۱۲ شروع به ترقی کرد تا در ماه چهارم سال ۲۰۱۳ به ۲۶۶ دلار رسید، بعد از آن برگشت به ۵۰ دلار و در ماه یازدهم از آن سال افزایش قیمت پیدا کرد و از ۱۰۰۰ دلار تجاوز کرد، بعد از آن

^۱ -بیت کوین وماهیت مالی-فقهی پول مجازی ص ۱۱

در سال ۲۰۱۴ شروع به برگشت مجدد کرد و به نصف قیمت سال قبل رسید، بعد ترقی کرد و به نزدیک ۶۰۰ دلار رسید، سال ۲۰۱۸ شاهد افزایش واضطراب در قیمت بیت کوین بود بطوری که بین ۱۰۰۰ دلار و ۲۰۰۰۰ دلار در نوسان بود و در بعضی از اوقات بیش از ۵۰ درصد تنزل قیمت داشت،^۲ اینکه در تیترا اخبار در سال ۲۰۱۸ آمده بود: «حباب ارزش بیت کوین ترکید» ظاهراً مربوط به همین مرحله بود که قیمت آن به ۱۹۵۰۰ دلار رسید و بعد به کمتر از ۸۵۰۰ دلار تنزل کرد، در ماه های اول سال ۲۰۱۹ قیمت آن در حدود ۵۰۰۰ دلار می باشد .. برخی گفته اند مخترع اصلی این ارزها شناخته شده نیست و معرفی کردن مخترع اصلی بیت کوین که مقدار زیادی از بیت کوین ها را در اختیار دارد موجب کاهش قیمت آن می شود.

تغییرات در پول های رائج ، به خاطر حوادث جهانی یا منطقه ای است که ایجاد می شود والا اگر روال طبیعی طی شود چنین نیست که یک دفعه دچار تغییر قیمت شوند، در حالی که بیت کوین با قطع نظر از حوادث روزمره دچار تغییر قیمت می شود.

البته اعتبار این خصوصیت در نقد بودن محل بحث است. برخی گفته اند این تغییر قیمت ها موجب افتادن پول از رقابت است و این که مردم سراغ پول های دیگر بروند، نه این که شیء را از پول بودن خارج کند. اما با توجه به توضیحی که در ثبات نسبی گفته شد، این مطلب تمام نیست؛ چون تغییرات غیرعادی قیمت، خصوصیت عمده بودن را می گیرد، و چیزی که در معرض کاهش فاحش قیمت است و حتی نسبیاً هم ثبات ندارد، نمی تواند وسیله ارزش یابی کالاها باشد که از خصوصیات پول بود.

پس در مجموع، بعضی از این خصوصیات پول در بیت کوین وجود ندارد و حتی اگر کبرویا اعتبار خصوصیت اخیر (ثبات نسبی ارزش) را در پول بودن قبول نکنیم، اما قطعاً خصوصیات دیگر (وسیله مبادله بودن یا معیار ارزش بودن) در ارز دیجیتال وجود ندارد.

حاصل طریق دوم: چیزی که منفعت ذاتی و ارزش مصرفی ندارد، مال بودن آن متوقف بر نقد بودن آن است، و وقتی خصوصیات نقد بودن وجود نداشت طبعاً مال نخواهد بود واحکام مال بر آن مترتب نمی شود.

^۲ - به نقل از هل تعترف الشريعة بثمانية العملات الرقمية المشفرة تأليف عبدالعظیم ابوزید ص ۲۸-۲۹

بله اگر فرض شود که روزی تمام معاملات مردم به وسیله ارز دیجیتال انجام شود و طوری باشد که قوام معیشت مردم و گردش بازار متوقف بر ارز دیجیتال باشد و کناره گیری از آن موجب اختلال در نظم اجتماعی یا حرج برای مومنین شود، با استفاده از وجه پنجم و ششم امضاء شخصیات حقوقیه، ممکن است اعتبار این ارزها بعنوان پول و مالیت آنها اثبات شود.